

**VERLICHTE
GEDICHTEN**

Enkele bedenkingen over poëzie

Waarom wordt poëzie soms gemeden?

Ooit wees een bevraging uit dat scholieren/leerlingen een grondige afkeer hadden van de edele dichtkunst. De oorzaak was te vinden in de manier waarop met poëzie werd omgesprongen. Het kapot analyseren van gedichten genereerde geen leesplezier, de betrokken docent hield helemaal niet van poëzie, er was geen bereidheid tot fantaseren, geen talent om daarmee om te gaan en bovendien deden zich de verkeerde tekstkeuzes voor, vaak onder dwang van leerplannen annex leerboeken. Rijm, dreun en voordragen leken alleenzaligmakend: 'Hier moet je halt houden'; 'Hier moet je ademen, want er staat een komma'; 'Hier moet je stem omhoog gaan, want er zit gevoel in'. Tieners moeten ook niet koste wat het kost op school geconfronteerd worden met gedichten van Guido Gezelle. *Wrong time, wrong place*. Gedichten worden te vaak tot examenstof gedegradeerd. De liefde voor gedichten wordt soms op school al gesmoord.

Waarom is het interessant zelf poëzie te (leren) schrijven?

Onderzoek (in de praktijk en via bloemlezingen) wees uit:

- ✘ Jongeren KUNNEN prima gedichten schrijven, mits goede 'regie'.
- ✘ Dit schrijven is heel ZINVOL (bevrijdend, ontspannend, grappig, helend, verkennend ...).

Ik verwijst hier graag naar Soetendaelle, Jeugd en Poëzie vzw, Merchtem, Stichting Kinderen en Poëzie, Drunen en Stichting Doe Maar Dicht Maar, Groningen en de publicaties van DiVers Amsterdam en Bakermat Mechelen.

Waar is poëzie te vinden?

Weinig uitgevers durven dichtbundels aan. Die verkopen namelijk voor geen meter. Soms wordt poëzie nog gedoogd als parapedaardje of luxefonds van een welvarende uitgeverij. We zijn vaak aangewezen op (jammer genoeg vaak dezelfde moegebloemleesde gedichten en verzen in) leerboeken, gelegenheidspakketjes, taalmethodes, persoonlijk verzamelde compilaties. Gelukkig verschenen er de laatste jaren goede thematische bloemlezingen. Maar kiezen is ook altijd een beetje verliezen...

De kwestie EINDRIJM

Eindrijm is niet wezenlijk voor poëzie. Zelfs van oudsher niet (Hebreeuws, Oosters, klassiek, Germaans). Er werden andere stijlmiddelen gebruikt. Eindrijm ontstond pas in de vroege middeleeuwen, in vertaalde psalmen en Latijnse kerkgezangen. Op het gevaar af van zwart-wit te zijn, waag ik me in dit verband aan een kleine vergelijking.

POËZIE: veel wit / rafelige rechterkant / vaak ongelijke regels / stilstaand schilderij ('lyriek') / gestileerde taal (incantatie, ritme, beelden, verdichting) / vaak korte zinnen of zinstukken / vrij leestekengebruik / beeldrijke taal / 'dichterlijke vrijheid' / grafisch heel herkenbaar / het specifieke genre van de 'verzen' rijmt vaak wel stevig, terwijl 'gedichten' dat meestal niet doen.

PROZA: toevallig wit ('volle' bladspiegel) / rechts gestroomlijnd / normale zinsbouw en tekstregels / logisch gebruik van leestekens / filmisch opeenvolgend ('epiek') / alledaagse objectieve taal.

Het is te wijten aan de karamellenverzen dat velen 'rijm' een norm vinden. Rijm werkt vaak remmend op de creativiteit (rijmnood, rijmdwang). Vandaar dat met de term 'gedicht' vaak rijmende teksten worden bedoeld, bovendien aangeduid met het verkleinwoord 'gedichtje'. Misschien beantwoordt het eindrijm (maar ook het binnenrijm en het stafrijm) aan de repetitiebehoefte van het kind en van de grote mens, het ex-kind. Luister maar naar sprookjes, of naar slaap-, schoot- en wiegeliedjes. Ook schlagers en smartlappen rijmen dat het een lieve lust is. De symbolische getallen drie en zeven komen in vertellingen en verhalen vaak voor. Ook in de Bijbel.

Vooroordeel: 'Poëzie is moeilijk'

Het proces van herkenning en ontsluiting is precies het doel, gecombineerd met het talent om het 'raadsel' niet geheel te 'ontrafelen'. Een gedicht kent geen echte 'verklaring'. Is een geheim nog een geheim nadat het is verklapt? Een gedicht nog een gedicht nadat het is ontraadseld? Toch kun je soms een sleutel gebruiken om een bepaald gedicht beter te begrijpen. We komen hier verder in dit boek op terug.

Er moet ook bereidheid zijn om 'ander' taalgebruik mee te maken, maar daarom hoeft je bij de 'uitleg' nog niet moeilijk(er) te doen. Het eigen taalgebruik van sommige kinderen benadert dat van dichters, cfr. ook de Cobrabeweging en hun aandacht voor kindertekeningen. Ik herinner me het viersterrenantwoord van een zevenjarig meisje op de vraag van haar juf: 'Wie kent er hier de ijstijger?' Het meisje antwoordde: 'De ijstijger is een hond die in de winter woont'.

Taak van de leerkracht

De docent sloop afkeer en belemmeringen door collectief en anoniem te laten werken, als er al 'iets' gedaan wordt met een gedicht. Er schuilt ook meer winst in het onopvallende aanmoedigen (door poëzie permanent beschikbaar te maken in de klas), dan door het opdringen van gedichten

aan de groep. Poëzie hoort niet in een 'specialistisch' verdomhoekje thuis. Een gedicht kan zeker ook opduiken in een heel andere realistische context.

Wat is de zin van poëzie?

Je probeert een andersoortige greep op de werkelijkheid te verwerven: procesmatig en zinverwervend (cfr. de pijp die geen pijp is, de staande klok die de tijd niet aangeeft, omdat het ding omgedraaid staat en 'gepromoveerd' wordt tot kunstwerk). Taal is een middel tot creatief denken, waarbij ook het spelelement opgewaardeerd kan worden. Taalverrijking en gevoelsanalyse gaan hand in hand. Ook in het bedrijfsleven wordt 'creatief gedrag' gepropageerd als probleemoplossende prelude: hersenhazen, brainstormen, associëren ...

Realisme!

Soms vinden jongeren poëzie onnuttig, onzinnig, vervelend, kinderachtig en wereldvreemd. Rijm blijft scoren, onder andere recent door de opwaardering van rap en hiphop. Humor blijft scoren, vooral in gedichten voor de lagere school. Het is realistisch één gedicht te 'behandelen' om de paar weken (of één lespakketje). Net zo min als schaken of dammen op het lesrooster staan, hoeft poëzie daar per se op. Er moet meer een attitude groeien van permanente beschikbaarheid en bereikbaarheid van boek en gedicht in de klas. En nee: gedichten gaan niet uitsluitend over liefde en natuur en gevoelens. Ja: ook voetbal, kauwgum en zwaarlijvigheid leveren aardige staaltjes van poëtische taal op!